

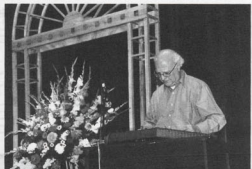
گزارشی از پنجاه و یکمین کنسرت پژوهشی آموزشی مرکز موسیقی حوزه هنری در تالار اندیشه

ستور از صبا تا امروز

بعد از مرگ استاد حبیب سماعی، آخرین ستور نواز بزرگ مکتب اصیل ستور نوازی عصر قاجار، میراث او به دست تنی از استادانی که هم‌دوره‌ی او بودند انتقال داده شد؛ اول، زنده یاد ابوالحسن صبا که دوست نزدیک و همکار حبیب بود و نکته‌های فراوانی از هنر او را می‌دانست و قطعاتش را به خط نت نوشت و دوم، روانشاد نورعلی برومند که مجذوب تکنیک ستور نوازی حبیب بود و همان را هم در سالهای بعد به هنرجویان مشتاقش می‌آموخت. تاووم ستور و میراث حبیب از طریق استاد صبا، به استاد فرامرز پایور می‌رسد و همین انتقال از طریق استاد برومند به استاد مجید کیانی منتهی می‌شود. با این تفاوت که در مسیر انتقال روش صبا به پایور، نیازهای زمان و الزامات کار ارکستری و تدوین متدیک شیوه‌های آموزش، از طریق نت نویسی و توجه به قطعه نویسی و آهنگسازی مورد نظر بود ولی در مسیر انتقال روش برومند به کیانی، توجه به ردیف و ادراک ارزشهای فرهنگی آن و تمرکز بر نوازگی و حفظ شیوه‌ی سنتی آموزش، مورد نظر بود و امروز در کنار سایر گرایش‌های خرد و کلان در ستور نوازی، شاهد این دو جریان اصلی و فرهنگساز در موسیقی کشورمان هستیم. میراث استاد صبا در ستور نوازی، در طی پنجاه سال زندگی هنری فرامرز پایور و در چهارچوب فردی و ابداعات ایشان و با وجود صدها شاگرد وفادار به مکتب پایور، مسیر تغییر و تحول خود را طی کرده و شناخته شده است. از سوی دیگر، در وجود چند شاگرد دیگر، شیوه‌ی استاد صبا، تا حد امکان بدون تغییر باقی مانده و حفظ شده است. داریوش تقفی یکی از برگزیدگان این گروه شاگردان گمنام و مهم است که به روش استاد وفادار مانده و به همان روش می‌نوازد.

داریوش تقفی هفتم آذرماه ۱۳۲۱ در خانواده‌ای فرهیخته و فرهنگ دوست و تبحریش متولد شد. به پیشینیانی تشویق پدر، نزد استاد ابوالحسن صبا فنون ستور نوازی را آموخت و با استعداد و شخصیت خاص خود در همان سن مورد توجه و تشویق استاد صبا قرار گرفت. بعد از درگذشت استاد، نزد دیگر هنرمندان و استاد فرامرز پایور برای تکمیل معلومات خود کوشش کرد و تحصیلات خود را نیز در رشته‌ی پزشکی ادامه داد. داریوش تقفی در هنرستان موسیقی تبریز، تدریس می‌کرد و روانشاد دکتر احد بیجت - ستور نواز شایسته‌ی آذری - از شاگردان او بود. در دهه‌ی ۱۳۵۰، در آمریکا کنسرت‌های بسیاری برگزار کرد و بعد از اخذ درجه‌ی تخصصی پزشکی مسئولیت و مدیریت کلینیک فوق تخصصی در ایالات متحده مقیم شد (از ۳۴ سال پیش) و کار هنری خود را نیز به موازات آن ادامه داد. اگرچه بخش عمده‌ی آن از زندگی وی در خارج از کشور گذشته و شغل شاغل او نیز در حوزه‌ی پزشکی است، ولی اصالت روش و عشق بی‌پایش به موسیقی ایرانی، او را به عنوان یکی از خوشنام‌ترین چهره‌های هنری - فرهنگی ایرانی در خارج از کشور - آمریکا -

پنجده و یکمین کنسرت پژوهشی آموزشی با موضوع «مکتب استاد صبا» ستور، ستور نوازی و آسیب شناسی « ۲۲ مهر ۱۳۸۲ با سخنرانی دکتر داریوش تقفی از ستور نوازان برجسته در تالار اندیشه حوزه هنری به همراه پیش گفتاری طیب روال و سنت همیشگی این برنامه توسط مدیریت برنامه و رییس مرکز موسیقی حوزه هنری به همراهی جلسه ی پرشی و پامخ و اجرای کنکوازی با استقبال خوب از سوی دانشجویان و علاقه مندان برگزار شد.

دکتر تقفی در ابتدای سخنان خود با اشاره به مکتب اصلی در موسیقی ایران افزود: در این باره سه مکتب وجود دارد. یکی مکتب میاز عبدالله، دومی مکتب استاد حسین قلی و آخری مکتب استاد صبا که از این دو جداست. از ویژگی های این مکتب می توان به آشنایی کامل به موسیقی ایرانی، آشنایی کامل با سازهای ایرانی و وارد کردن ویولن به سازهای ایرانی و ایرانی کردن آن، تدریس موسیقی ایرانی در قالب کلاس های خصوصی و تشویق و هدایت مطلوب علاقه مندان اشاره کرد.

وی در ادامه این بحث تصریح کرد: استاد صبا با دقت بسیار در آموختن ساز عمل می کرد و او را نواختن سه تا چهار بار بیشترفته بود، هر چند که در سازهای دیگر تبحر خاصی داشت. بیه همین دلیل آثار او از بهترین ها به شمار می آید.

ستور ساری است که احتمالاً ریشه ایرانی دارد و به زعم استاد صبا، از مصر به ایران آمده است. تاریخ ابداع ستور مربوط به ۶۰ سال قبل از میلاد و متعلق به تمدن آشوری است. نام ستور در قرن یازدهم در اشعار منوچهری دامغانی نیز دیده شده است.

این محقق موسیقی با اشاره به این که ستور در قرن هفدهم به اروپا وارد شده، ادعان کرد: ساز ستور از ۲۰۰ سال پیش توسط حسن خان ستوری ۰ خان ستور ساری یافت و استاد صبا نیز با به خط نت درآورن ستور آن را آخیا کرد. ستور از نظر ساختاری در گذر زمان دستخوش تغییر و تحول های شد، اندازه های مختلف خرک ها نیز تغییر یافته است.

اما نکته جاز اهمیت در این باره این است که استاد صبا توانست این ساز را به شکل و چارچوب استاندارد در آورد و ستور از نظر نت و صدا هماهنگ و یکدست شد. امروزه در ساختن اکثر ستورها از این مدل استفاده می شود.

وی با بیان این که نوازندگی ستور با معضلات عدیدهای روبه رو است، گفت: مشکلات آن در خصوص «کوک» و «داشتن صداهای ثابت» سبب اختلاف در نوع صدای این ساز شده است. ستور از نظر ساختاری دارای مشکل است و این امر به خاطر فشار زیادی که بر آن وارد می شود، صداهای نامربوط تولید می کند.

دکتر تقفی در ادامه بحث خود تصریح کرد: مضراب باعث می شود احساس نوازنده از راه چوب به سیم و فلز برسد تجربه نشان داده است که باید در کوک کردن ساز تبحر فراوانی داشت تا صداهای مطلوب تر و استاندارد شده تولید شود.

معرفی می کند و آوازش، حدود توانایی او را در اجرای صمیمی و بی غش نغمه های اصلی، به دستوراتش، معلوم می دارد.

روزنامه ی نیویورک تایمز در نقد و بررسی درباره ی کنسرت استاد محمدرضا لطفی و استاد داریوش تقفی در سال ۱۹۹۱ در کارنگی هال نیویورک مطلبی متوسط نوشته است و نیز در بروشور انگلیسی کنده ستر و دانشگن از لطفی و ایشان و همینطور در کنسرت پیتزبورگ در سال ۱۹۹۲ در اتفاق جهانگیر محمدی (ضرب) دکتر حسن بشوری (نی) و محمود تهرانی (تنگ) و هراک تریبون مطالبی آمده است.

در ساختمان ستور غیر از ستورهای بزرگ ۹ خرک و ۱۰ خرک می توان فشار را کاهش داد و صدای بهتری را ایجاد کرد. البته شرایط محیطی نیز باید مساعد باشد که فرایند بهینه سازی ساز تسریع شود.

وی همچنین اضافه کرد: هوای بسیار گرم یا سرد سبب تغییر صدای ساز خواهد شد. دیگر این که این ساز در خانه بهتر اجرا می شود. مشکل دیگر در این زمینه با وجود ساختن ستور توسط استادان مجرب، صداهای نامطلوبی است که در آنها شنیده می شود و مربوط به برخورد مضراب با سیم و پل های زیر سیم است که جواب مناسبی را ارائه نمی کند. همچنین خرک نهم قابل شنیدن نیست مگر در موارد محدودی که شنیده می شود.

این پژوهشگر ستور در بخش دیگری از مباحث خود گفت: در شیوه ستور نوازی، ساز و کوک خوب، مهم است در عین حال فرم مضراب نیز نیاز از اهمیت زیادی برخوردار است. این عوامل در تغییر و بهینه کردن صدای ساز بسیار مؤثر هستند. حرکت میز نقش قابل توجهی دارد تا حد امکان از حرکات بازوها و دست ها باید خودداری کرد. در این مرحله حرکات کم یا حرکات افکنش مخلوط شده و صدای ساز به درستی در می آید.

وی در خصوص هنر نوازندگی و برقراری ارتباط با شنونده یادآور شد: موسیقی زبیا برای آستانان موسیقی قابل قبول و برای شنونده خوشایند است. برخی معتقدند که این ساز در هنگام یادگیری ابتدایی، آسان می نماید اما در مراحل میانی و عالی بسیار سخت و پیچیده خود را نشان می دهد. به طور کلی برای این که نوازنده با مخاطبان ارتباط مناسب برقرار کند لازم است که آشنایی کافی و دقیق با ساز و انتقال گفتار آن به مخاطبان را به دست آورد. این یعنی مساله خلایق و تبوع که بحث مهمی است.

وی در بخش پایانی سخنان خود نیز افزود: موسیقی، کاری عملی است و حتی با داشتن تمام اطلاعات و رفتن به سراغ آستانان بزرگ اگر راه انتقال موسیقی را به شنونده ندانیم، با وجود تمام تئوری ها و آندوخته ها، بی اثر است. زیادهای حاصل نتوانیم کرد. باید بتوان موسیقی را به نحو مطلوب عرضه کرد. البته تفاوت آن با شنونده است. بنابراین باید بزرگ کاریهای نوازندگی را دانست و ساز را برای مخاطب به فرم مقبول ارائه کرد.

دکتر تقفی در این سالها فرهنگ اصیل موسیقی ایران را به خارجی ها و ایرانیان مفیم، تدریس کرده و همراه هنرمندان بزرگی چون محمدرضا لطفی نیز کنسرت های در تالارهای معتبر برگزار کرده است. تمرکز ایشان بر تک نوازی و وفاداری به چارچوب نغمه های ردیف موسیقی ایران و حفظ کیفیت ضربی و محرک آن است. از داریوش تقفی نوارها و سی دی های «دانشین»، «گلرین» و «گرگانه» و «گلرگز» همراه تنبک محمود مهریزی موجود است. در نوازندگی او رنگ و ضرباهنگ قدیمی ستور حس می شود و گذشته از آن، تاثیر هنری، ارزشهای مدرسی و آموزشی نیز دارد.